

Bisexuell och feminist

En paradox eller den ultimata subversionen?

Karin Ekström

Feminismen bör vara en kamp för att ordet 'kvinna' inte ska betyda någonting mer än sin definition, 'en människa med bröst och slida' (Björk 1996:14).

Ovanstående citat ur den kontemporära feministbibeln *Under det rosa täcket* ger en glimt ur en värld utan könsgänser, och därmed också utan sexuella kategorier, där affektion, attraktion, kärlek inte ser till biologiskt kön, där frånvaron av ett patriarkalt förtryck gör det möjligt att bli förälskad utan förbehåll.

Men innan vi kommer dit då? Är den feministiska kampen möjlig utan en stabil grund i form av könskategorier? Hur skall vi kunna bekämpa en manlig fiende om vi säger att könet saknar betydelse? Jag tror att vi måste ställa oss frågan: Är det män som individer som skall bekämpas, eller är det ett system av maktrelationer, visserligen uppbyggt och definierat av män, men där såväl män som kvinnor i olika grad beroende på andra faktorer såsom etnicitet, klassstillhörighet etc., är fångna, begränsade, förtryckta? Som jag ser det är det här kärnan finns. Det handlar om huruvida vi ser det feministiska projektet som en separatistisk kamp, där kvinnor skall befrias från mäns förtryck eller om vi ser det som en kamp som måste föras gemensamt, en kamp där människor skall befrias från ett förtryckande system.

Jag kommer i det följande med hjälp av ett antal teoretiker försöka reda ut hur man kan se på bisexualitet och hur man kan se på feminism. Och utifrån det resonera kring huruvida de bägge perspektiven/identiteterna går att förena. Kan jag bära min bipin på Feministfestivalen och kan jag bära kvinnosymbolen med en knuten hand på RFSL:s bikonferens och konsekvent stå för dess innebörder i respektive kontext? Utan att vare sig hamna i en total identitetskris eller riskera omgivningens fördömande eller förlöjligande?

Vad är bisexualitet?

Givetvis finns det lika många bisexuella identiteter och bisexuella beteenden som det finns bisexuella individer. Paula Rust påminner om att Kinsey i sin sexualitetsundersökning i 1950-talets USA kom fram till att sexualitet handlar om ett kontinuum, en flytande skala, att den är alltför komplex för att stoppas

in i en gång för alla givna kategorier (Rust 1995:238). Man kan se på bisexualitet som en ovilja att rätta in sig i ledet, en vägran att inordna sig i det dikotoma system, som delar in mänskligheten i män och kvinnor, och utifrån denna uppdelning i kön, också har skapat de två binära kategorierna homo- och heterosexualitet.

Bisexualitet skulle utifrån detta synsätt kunna uppfattas som subversivt. Om man istället applicerar det dikotoma tänkandet på bisexualiteten, kommer man att tala om en kombination av hetero- och homosexualitet. Enligt Rusts (1995) undersökning av lesbiskas attityder till bisexuella kvinnor, dominerar just den synen, att objektets kön är det avgörande för subjektets begär. En minoritet av de lesbiska kvinnorna trodde istället att bisexualitet handlar om förmågan till attraktion oavsett kön, en syn som faktiskt underminerar föreställningen att bisexuella är mindre pålitliga i en monogam, tvåsam relation. I antologin *Bi any other name*, (red Hutchins/Kaahumanu 1991) får ett stort antal självdefinierat bisexuella komma till tals. Med olika bakgrund, politisk hemvist, utbildning, kön, etnicitet, tycks de dock eniga i sin iver att slå håll på myten om att människor är antingen hetero- eller homosexuella, och att bisexuella inte vet på vilken fot de skall stå.

Rust påtalar att bejakandet av mångfalden är utmärkande för den under senare år hastigt expanderande politiska birörelsen (Rust 1995:235ff). Först och främst givetvis i fråga om sexuella uttryck, men även på andra sätt, så välkomnar man t.ex. människor ur olika etniska/kulturella bakgrunder och problematiserar rasismen som en del i sitt politiska arbete. Ann Kaloski Naylor vill se bisexualiteten som ett *perspektiv*, med potentialen att utveckla en *strategisk, icke-essentialistisk identitet* (Kaloski 1999:54). Min uppfattning är att de flesta inom birörelsen bekräftar ovanstående bild och ser sig själva som befriade från könsgänser och sexuella kategorier. Bl.a. Olsson har i sin studie visat hur bisexuella värjer sig mot kategorier och etiketter (Olsson 1998).

Kategorin som hinder eller möjlighet

Att många bisexuella *samtidigt* avslöjar en längtan efter att få sin egen kategori/identitet bekräftad, anser jag den snabbt växande västerländska birörelsen är ett tecken på, vilket bekräftas av Amber Aults påpekande att birörelsen i sig och dess arbete mot bifobin är ett tecken på att även bisexualiteten är på väg att bli en institutionaliserad kategori (Ault 1996:314f). Jag uppfattar det som att birörelsen så som den definierar sig och ser ut i dag är en paradox. Samtidigt som rörelsen kämpar för ett synliggörande genom t.ex. krav på att bli benämnda i "gaypress", arbete med speciella bikonferenser inom akademien, försök att dra i gång biklubbar o.s.v.¹, finns en uttalad önskan att upphäva kategoritänkandet och definitionsysterin. Kanske är det just därför som även andra

gränsdragningar och tabun diskuteras bland många inom rörelsen (Udehn 1998). Oviljan att infoga sig tycks medföra att individen och hennes individuella val betonas starkt, och vissa sympatiserar även med den s.k. sexradikalismen, som inkluderar prostitution och pornografi som olika uttryck för sexualitet.

Det är viktigt att komma ihåg att kopplingen mellan bisexualitet och androgynitet inte är alldeles självklar utan ständigt är föremål för diskussion, inte minst inom birörelsen (Kaloski 1999:57). Bisexualiteten behöver inte upplevas som flytande, odefinierbar, könsblind, utan den kan lika gärna upplevas som en tydlig kategori, som signalerar en förmåga till attraktion, inte oavsett kön, utan på grund av kön, dvs. könet kan i allra högsta grad ha betydelse, såväl fysiskt som socialt. Kaloski hävdar att den bisexuella positionen är unik, genom att den implicerar erfarenheter av relationer till såväl män som kvinnor. Även Clare Hemmings efterlyser bisexuellas berättelser, som hon menar helt saknas i den feministiska analysen. Detta kan tyckas paradoxalt för en feministisk rörelse, som i övrigt så starkt betonar vikten av att synliggöra kvinnors kollektiva erfarenheter. Genom att reducera bisexuellas identitet till en maskerad homo- eller heterosexualitet, så osynliggörs inte bara bisexuella, utan även homo- respektive heterosexuella identiteter framställs med en betydligt större synbar homogenitet än vad levda erfarenheter egentligen ger för handen. (Hemmings 1999:1)

Kaloski undersöker i sin artikel *Gone are the days* (1999) bisexuella perspektiv på lesbisk/feministisk litteraturteori. Hon menar att litteraturvetaren Bonnie Zimmerman i sina försök att dekonstruera lesbianismen och motverka essentialismen inom *lesbian and gay theory*, reducerar bisexualiteten till enbart en metafor för dekonstruktion, en del av en destabiliserande strategi, medan lesbiskhet tillåts att stå för en specifik positionalitet och dekonstruerande potential *samtidigt* (Kaloski 1999:58ff). Därmed osynliggörs bisexuella kvinnor och i synnerhet begäret riktat till andra kvinnor riskerar att förlora i värde, då vi lever i en kultur som starkt belönar heterosexualiteten.

Bisexualitet som postmodern praktik

Merl Storr gör en intressant analys av bisexualitet och postmodern teoribildning, där bisexualiteten får representera/symbolisera ett antal postmoderna beteenden/förhållningssätt. Som en alltför tydlig illustration lämnar hon ordet till en bisexuell respondent och låter honom bli ett talande exempel på den illusion av konsumentens totala frihet som hon menar att postmoderniteten innebär: "I have rejected marriage and consumerism, and I revel in pleasure. I do drugs and publish pornography" (Storr 1999:318). Storr menar att citatet tydligt visar att postmodern teori *per definition* inte kan analysera ett tillstånd som den själv har identifierat sig med och befinner sig inne i. Postmodernis-

men som teoretisk utgångspunkt för att analysera det postmoderna samhället blir en omöjlighet, eftersom den diskursiva diskussionen helt har skymt de materiella förhållanden som de facto inte går att bortse ifrån.

Att Storr använder Halls citat *bisexuality = postmodernism embodied*, för övrigt på samma sätt som Sheila Jeffreys (1999), anser jag ger en alltför förenklad bild av bisexualiteten. Storrs analys framställer bisexualiteten som likvärdig med ett totalrelativistiskt förhållningssätt av typen *anything goes*. Varför skulle förmågan att attraheras av såväl kvinnor som män per automatik innebära en avsaknad av maktanalys, en total brist på ifrågasättande av t.ex. sexindustrin och oförmåga att sätta in fenomen i ett sammanhang?

Ur ett feministiskt perspektiv kan bisexualiteten ses som ett sätt att underminera den samhälleliga kontrollen av kvinnors kroppar. En kvinna som håller sig på plats i en av samhället definierad och sanktionerad kategori är betydligt lättare att kontrollera och bestraffa om hon faller utanför ramarna än en person som envist vägrar "bestämma sig". Sheila Jeffreys ser dagens birörelse som en förlängning av den fria sex-rörelse som utvecklades i 1960-talets USA, dvs. dominerad av män och med en agenda satt av män, som vill ha tillgång till fri sex utan villkor och begränsningar. (Jeffreys 1999)

Jag undrar om inte Jeffreys starkt underskattar kvinnor av i dag, som tack vare feminismens relativa landvinningar faktiskt tar för sig mer än tidigare, och därmed även ställer helt andra krav på att få vara med och utforma rörelsens politiska agenda. I Sverige har den relativt unga birörelsen dominerats av kvinnor, varav många även kallar sig feminister. Om bisexuella är kvinnor i lika stor utsträckning som män, och om bikvinnor som lever olikkönat i samma omfattning som bisexuella män kräver att få leva polyamt är det svårt att se rörelsen som anti-feministisk. Jeffreys riskerar att fastna i en statisk syn på kvinnlig sexualitet som väsensskild från mäns, då hon så starkt betonar kärlek, affektion, lojalitet och politiskt systemskap som utmärkande den lesbiska sexualiteten. Tamsin Wilton träffar mitt i prick då hon konstaterar

the desexualization of lesbianism is an uncannily accurate reflection of the strategies which have been so successful in maintaining women's subordination to men in the modern era (Wilton, 1996:37).

Med ovanstående som bakgrund framstår det som logiskt att den postmoderna upplösningen av identiteter och kategorier, bl. a. företrädd av dekonstruktivister som Foucault, Derrida och Butler, har appellerat till bisexuella aktivister och teoretiker. Och visst kan ett bisexuellt beteende/identitet ses som en väg till att förminska den praktiska och symboliska betydelsen av såväl köns- som sexuella kategorier, ja, kanske i ett längre perspektiv bidra till att de upphör. Heteronormativiteten, som bygger på dessa kategorier, skulle således undermineras och

därmed föreställningen om en god, sund sexualitet, som bygger på tvåsam samlivnad, monogami och kärlek.

Bisexuell praktik som icke-feministisk

Liksom Storr, citerar Jeffreys Hall i sin uppgörelse med den bisexuella feminismens hävdande av dess överlägsenhet. Jeffreys skriver att den lesbiska feminismen ofta anklagas för att vara biologiskt deterministisk, ja rentav könsfascistisk. Själv menar hon istället att det är kvinnor med en bisexuell praktik som hemfaller åt essentialistiska argument. Jeffreys hävdar att de kvinnor som väljer en man efter att ha bekänt sig till den lesbiska feminismen, naturaliserar begär och revaluerar det heterosexuella imperativet; "Cupid's arrow is here as irresistible as in all the masculine romantic tradition" (Jeffreys 1999:278), och drar slutsatsen att bisexuell politik helt saknar en feministisk analys av kärlek och begär, samt att biteori inte kritiskt analyserar heterosexualiteten.

Den materialistiska feminismen bygger på en marxistisk analys av förtryckande strukturer och hierarkier. Emanerande ur en västerländsk vit medelklasskontext har den under senare år tagit till sig kritik från framförallt feminister med annan etnisk bakgrund såväl i väst som i den s.k. tredje världen, och teorin har utvecklats till att försöka ge en mer nyanserad bild av såväl kapitalismen som patriarkatet, och därmed av hur en god feministisk rörelse bör se ut (Ingraham 1996:170f). Den poststrukturella feminismen har inte sällan gjort anspråk på att vara först med dekonstruktionen av begreppet kvinna, men den processen tycks alltså ha startat långt tidigare. Att man problematiserar sin egen position och eventuella maktövertag som den implicerar i förhållande till andra kvinnor, samtidigt som man ser ett övergripande, patriarkalt system som förtrycker kvinnor tycker jag är den materialistiska feminismens styrka.

Postfeminismen anklagas inte sällan för att stå för något slags totalrelativism och i den kulturteoretiska *Material girls*, argumenterar Suzanna Danuta Walters för att man till och med kan finna antifeministiska inslag inom det paraplybegrepp som postfeminismen är (Walters 1995:117ff). Jag tror att den långt drivna relativism som vissa postmodernister står för är problematisk. I sin betoning på skillnader framför gemensamma erfarenheter riskerar den att bli blind för den hierarkiserande uppdelningen i kön som faktiskt konstrueras och reproduceras i samhällen världen över, om än på helt olika sätt och genom olika uttryck. Å andra sidan finns ett stort värde i att som Hemmings erkänna "*partiality, difference and transition*" (Hemmings 1999:2), och att lyssna till de enskilda berättelserna utan att i förväg ha sin analys klar.

Queer i radhuset

En nätt liten piska eller en smula bisexualitet i det monogamt heterosexuella förhållandet är bara klädsamt. En stylist är lös i radhusidyllen. Länge leve kärnfamiljen. Ingen behöver komma till skada om man skojar lite. (Pernilla Glaser i DN 1998)

Pernilla Glasers ironiserande över heteronormativitetens behov av ett visst mått av kinkyness, så länge det inte tar över och hotar den lyckliga kärnfamiljen, roar, men skrattet fastnar i halsen. Det bisexuella inslaget i det heterosexuella samlivet hotar inte den patriarkala ordningen och är därmed allt annat än subversivt. Bisexualiteten reduceras till ett exotiskt inslag långt ifrån det identitetsskapande som varit utmärkande för gay-kulturen. Medan Hemmings (1999) menar att queera ögonblick som dessa i den äktenskapliga sängen i en bisexuell kontext kan skaka om heterosexualitetens hierarkiska ordning, är Stevie Jackson däremot övertygad om motsatsen: "there is nothing very queer, and certainly not very radical, about a man who gets fucked in bed but still expects his wife to wash the sheets" (Jackson 1999:171).

Jeffreys menar att många kvinnor som lever i heterosexuella äktenskap men har sex med kvinnor vid sidan av, antingen på egen hand eller som en del av äktenskapet, oavsett vad de kallar sig, gör sig medskyldiga till exploatering av lesbiska kvinnor (Jeffreys 1999). Jag minns tydligt min egen reaktion då jag framför TV:n för ett antal år sedan fick höra en lesbisk kvinna ur min egen generation uttala sig på liknande sätt som radikalfeministen Jeffreys. Min ilska utmynnade i en arg insändare i gay-pressen:

Saras "brott" är att hon då och då på krogen träffar en tjej, som hon tänder på och går hem och har sex med. Jessica är mycket upprörd över detta oansvariga beteende, som hon menar är en lek med lesbiskas seriösa känslor [...] Att tala om utnyttjande är i mina öron rent absurt [...] Man är alltid två om att ha sex (om det inte handlar om våldtäkt!), och som individ måste man själv ta ansvar för sin sexualitet, sin håthet och eventuella konsekvenser av denna... (Ekström i *Kom Ut* nr 2/98)

I dag ler jag åt min egen upprördhet och åt orden "...som individ måste man själv ta ansvar för sin sexualitet...". I dag är det just den naiva synen på individen som fri att välja, och som konsekvens därav som ensam ansvarig för varje val, som får mig att välja bort queerrörelsen, medan jag självklart tagit till mig queer som analytiskt redskap för att påvisa heterosexualiteten som institution och maktstruktur (Lindholm 1996:39). Jag är benägen att hålla med Jeffreys i hennes påstående att den nya queerrörelsen, som birörelsen enligt den postmoderna definitionen skulle vara en del av, "marks a renewed male hegemony and forces lesbians into alliance with those whose political agendas, in celebrating gender fetishism and hierarchy [...] are quite opposite to those of lesbian feminism" (Jeffreys 1999:275). Det jag vänder mig emot i Jeffreys analys, lik-

som i Storrs analys ovan, är den självklara kopplingen mellan bisexualitet och frånvaro av maktanalys.

Strategiskt provisorisk position

Nu ligger feminismens utmaning i att våga se att inte enbart ett medfött, biologiskt kön, utan även genusuttrycken *i sig* har betydelse för människors placering i en patriarkal hierarki. I en latinsk kontext t.ex. har en fjollig homosexuell man den mest utsatta positionen, både på ett strukturellt och ett individuellt plan (Ekström 1999:11). Elisabeth Ohlson hävdar i samband med sin fotoutställning *Könskrigare* att de butchiga kvinnorna är de som utmanar, provocerar mest, vilket jag är benägen att hålla med om (Sörberg 2000).

Utifrån detta tycker jag att Judith Butler (Laskar 1996) har en poäng i sitt påpekande att det gäller att vara strategiskt provisorisk snarare än strategiskt essentialistisk i den feministiska rörelsen. En essentialistisk syn på vad en kvinna är, innebär de facto att vi stänger in oss själva i en kategori, samt stänger ute berättelser om och erfarenheter av det patriarkala förtrycket, som skulle kunna vara till stor nytta i det politiska arbetet. En provisorisk syn kan både erkänna våra egna gemensamma erfarenheter men också öppna ögonen för det som skiljer och därmed lättare se målet: en värld där inte könstillhörigheten begränsar oss och legitimerar en underordning. Viktigt att komma i håg i det allmänna "postmoderna ruset", är att en av dess främsta teoretiker och förespråkare Judith Butler faktiskt inte eftersträvar en värld utan genus eller homo/hetero/bisexualitet, utan snarare en värld med multipla genus och sexualiteter (Jackson 1999:180f). Butch-Femme entusiaster hör man ofta tala om den spänning det innebär att inneha de olika rollerna, att det är mötet mellan maskulin och feminin energi som gör det sexuella mötet intressant.

Utifrån de arbeten jag tagit del av (t.ex. Hemmings 1999, Däumer 1994) är det min mening att den kvinnliga delen av birörelsen, oavsett om det handlar om praktiskt politiskt arbete eller teoribildning, i första hand tycks positionera sig gentemot lesbiska (feminister). Här tror jag att man skulle tjäna på att med hjälp av queerteori lägga mer energi på att analysera heteronormativiteten, och markera "revir" i förhållande till heterokulturen. De bisexuella kvinnor som väljer att under hela sitt liv leva öppet i olikkönade relationer, medan det samkönade finns "vid sidan av", erhåller givetvis alla de privilegier och den status som ett olikkönat förhållande medför. Det vore synnerligen intressant att ta reda på hur vanligt det motsatta förhållandet är: ett öppet samkönat förhållande och män i det fördolda. Å andra sidan ger Jeffreys en förenklad och alltför idylliserad bild av lesbiska relationer. Hon tycks glömma att även lesbiska, hur separatistiskt de än försöker leva, till syvende og sist, är en del av ett hetero-patriarkalt system, som de på ett eller annat sätt har internaliserat (Udehn

1998:24). Petra Östergren (2000) påpekar att den radikalfeministiska analysen fallerar då det kommer till att förklara förekomsten av t.ex. sexualiserat våld inom lesbiska relationer, att det som inte bekräftar bilden av "den goda lesbiskheten" tabubeläggs, tystas ned och blir inte föremål för analys, vilket knappast hjälper oss att bryta ned patriarkatet.

Några avslutande reflektioner

In a more egalitarian society I'd be much more supportive of women who choose to sleep with men, but now, I'd prefer them to unite with lesbian women and build the strength of our community and movement (lesbisk intervju person i Rust 1995:1).

Det går inte att bortse från att (västvärldens) samhällen bygger på en patriarkal ordning. Om alla kvinnor, likt Lysistrate och hennes systrar i det gamla Grekland (Levander:126), på allvar bestämde sig för att leva i Adrienne Rich (Laskar 1996:73) lesbiska kontinuum – vore inte det, det mest subversiva? Vore inte det den enda vägen till makten, och därmed till möjligheten att bryta ned den hierarkiserande uppdelningen i kön och omdefiniera/eliminera betydelsen av kön?

Därmed har jag återknutit till de frågor jag ställde i inledningen om huruvida den feministiska kampen bör vara separatistisk eller inkluderande. Jag tror att lesbisk (eller annan) feminism förlorar på att nedvärdera, eller inte erkänna, den bisexuella identiteten. Troligt är att resultatet av ett förnekande inte kommer att innebära att bisexuella kvinnor "ger upp" sin bisexualitet för att ingå i ett lesbiskt, separatistiskt kollektiv. Ett troligare scenario är snarare att omvärlden, präglad av en heterocentrisk, patriarkal ordning, kommer att välja att se bikkvinnan som heterosexuell, och betrakta hennes eventuella attraktion till/relationer med kvinnor som temporär förvirring. Själv skulle jag vilja se en birörelse, som är *uttalat feministisk*, som vågar ta ställning mot penetrationsfientlighet å ena sidan och sexradikalism å den andra, som vågar slåss för en friare syn på sexualiteten, utan att låta sig förledas av patriarkala myter som den om den lyckliga horan. Jag hoppas också på att fler *öppet* vågar ingå i tresamma eller flersamma konstellationer. I synnerhet skulle jag vilja se fler bisexuella kvinnor som lever med både äkta make och äkta hustru. Det tror jag skulle skaka om betydligt och bana vägen för en reducering av patriarkatets kontroll av kvinnors kroppar och lust.

Noter

¹ Som svenska exempel kan nämnas RFSL:s bikonferenser och den i Stockholm nyligen bildade bklubben *Hönung*.

Referenser

- Ault, A., "The dilemma of identity: Bi women's negotiations" *Queer theory/sociology* (red Seidman/Steven), Blackwell Publishers Ltd, Oxford 1996.
- Björk, N., *Under det rosa täcket*, Wahlström & Widstrand, Noerhaven 1996.
- Däumer, E., "Queer ethics; or the challenge of bisexuality to lesbian ethics", *Hypatia: A journal of feminist philosophy*, Special issue: *Lesbian philosophy*, 7,4/Fall 1992.
- Ekström, K., Debattinlägg i *Kom Ut* Nr 2/98.
- , "Den som har byxorna hemma det är jag – en studie av lesbisk identitet i en machokontext", C-uppsats vid socialantropologiska institutionen, Stockholms universitet, 1999.
- Glaser, P., "Fegir i familjeidyllen", *Dagens Nyheter*, 2000-10-02.
- Hemmings, C., *A feminist methodology of the personal: Bisexual experience and feminist post-structuralist epistemology*, föredragspaper vid 4th feminist conference, Bologna september 2000.
- Hutchins, L. & Kaahumanu, L., *Bi any other name - bisexual people speak out*, Alyson Publications, Los Angeles 1991.
- Ingraham, C., "The heterosexual imaginary: Feminist sociology and theories of gender", *Queer Theory/Sociology* (red Seidman/Steven), Blackwell Publishers Ltd, Oxford 1996.
- Jackson, S., *Heterosexuality in question*, SAGE Publications, London 1999.
- Jeffreys, S., "Bisexual politics: A superior form of feminism?", *Women's Studies International Forum*, nr 3, 1999.
- Kaloski Naylor, A., "Gone are the days: Bisexual perspectives on lesbian/feminist theory", *feminist review*, nr 61, Routledge, London 1999.
- Laskar, P., "Queer teori och feminism: Beröringspunkter och spänningar", *lambda nordica*, nr 3-4, Scandinavian University Press, Stockholm 1996.
- Levander, H., *Vem är vem i böckernas värld - litterära gestalter från A till Ö*, Rabén & Prisma, Göteborg 1992/94.
- Lindholm, M., "Vad har sexualitet med kön att göra?", *lambda nordica*, nr 3-4, Scandinavian University Press, Stockholm 1996.
- Olsson, C., *Sexuell läggning och identitet – ur ett konstruktivistiskt perspektiv*, C-uppsats vid Sociologiska institutionen, Stockholms universitet, 1998.
- Rust, P., *Bisexuality and the challenge to lesbian politics*, New York University Press, New York & London 1995.
- Storr, M., "Postmodern bisexuality", *Sexualities* Vol 2(3), nr 3:309-325, SAGE Publications, 1999.
- Sörberg, A-M., "Den kvinnliga mystiken", intervju med bl.a. fotografen Elisabeth Ohlson i tidningen *ZON*, nr 4, 2000.
- Udehn, J., *(Bi)sexualitet – en alternativ tolkning*, D-uppsats vid Etnologiska avdelningen vid institutionen för kulturanthropologi och etnologi, Uppsala universitet, 1998.
- Walters, S., *Material girls – making sense of feminist cultural theory*, University of California Press, Berkeley & Los Angeles 1995.
- Wilton, T., *Finger-licking good: The ins and outs of lesbian sex*, Cassell, London 1996.
- Östergren, P., "Öppna analysen!", *Bleck*, nr 3-4, 2000.

Summary

This article investigates the relationship between bisexuality and feminism on a theoretical level. Drawing on postmodern and materialist feminist theory, it poses the question whether it's possible to be a good feminist while admitting to "sleeping with the enemy". On one hand, it problematizes the relativism that has characterized part of the bisexual movement, and on the other the tendency to essentialism in radical feminism. The author concludes that the feminist (lesbian) movement needs to "reclaim" the bisexual woman, in order not to lose the specific knowledge that a bisexual position can imply, and that could be useful in feminist analytic work as well as the political struggle.

Karin Ekström är fil. kand. i socialantropologi. Akademiskt har hon fokuserat på att kombinera genus och etnicitet, och är särskilt intresserad av genus-formering inom en latinsk kultursfär, vilket c-uppsatsen "Den som har byxorna hemma det är jag – en studie av lesbisk identitet i en machokontext" är ett exempel på. Intresset för bisexualiteten är relativt nytt och mer av "privat" karaktär, och hon är medlem i RFSL:s nationella BiArbetsgrupp.